

СУЧАСНИЙ СТАН НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ДІЯЛЬНОСТІ НБФУ

© 2017 ПРОКОПЕНКО Ж. В.

УДК 657

Прокопенко Ж. В. Сучасний стан нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку діяльності НБФУ

У статті вивчено та оцінено сучасний стан нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку діяльності небанківських фінансових установ (НБФУ). Визначено напрями прояву бухгалтерського обліку, охарактеризовано вимоги держави до його організації та методології. Досліджено діяльність основних інституцій регулювання та проведено групування та аналіз нормативно-правових актів. Виявлено прояв системи бухгалтерського обліку, який наділяє її функціями соціально-економічного характеру. Встановлено, що інформаційна асиметрія та система бухгалтерського обліку є взаємопов'язаними, адже бухгалтерський облік має задовольнити інформаційні потреби як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів.

Ключові слова: бухгалтерський облік, нормативно-правове регулювання, інформаційна асиметрія, небанківські фінансові установи, інформаційні потреби, фінансова система.

Бібл.: 12.

Прокопенко Жанна Володимирівна – кандидат економічних наук, докторант кафедри обліку і аудиту, Житомирський державний технологічний університет (вул. Чуднівська, 103, Житомир, 10005, Україна)

E-mail: tanaspvl@gmail.com

УДК 657

UDC 657

Прокопенко Ж. В. Современное состояние нормативно-правового регулирования бухгалтерского учета деятельности НБФУ

В статье изучено и оценено состояние современного нормативно-правового регулирования бухгалтерского учета деятельности небанковских финансовых учреждений (НБФУ). Определены направления проявления бухгалтерского учета, охарактеризованы требования государства к его организации и методологии. Исследована деятельность основных институтов регулирования и проведена группировка и анализ нормативно-правовых актов. Выявлено проявление системы бухгалтерского учета, который наделяет её функциями социально-экономического характера. Установлено, что информационная асимметрия и система бухгалтерского учета взаимосвязаны, ведь бухгалтерский учет должен удовлетворить информационные потребности как внутренних, так и внешних пользователей.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, нормативно-правовое регулирование, информационная асимметрия, небанковские финансовые учреждения, информационные потребности, финансовая система.

Библ.: 12.

Прокопенко Жанна Владимировна – кандидат экономических наук, докторант кафедры учета и аудита, Житомирский государственный технологический университет (ул. Чудновская, 103, Житомир, 10005, Украина)

E-mail: tanaspvl@gmail.com

Prokopenko Zh. V. The Current Condition of the Legal and Regulatory Framework for Accounting the Activities of the NBFIs

The article studies and evaluates condition of the current legal and regulatory framework for accounting the activities of non-bank financial institutions (NBFIs). The directions of manifestation of accounting have been defined, requirements of the State to its organization and methodology have been characterized. Activities of the major regulatory institutions has been explored, a grouping and an analysis of normative-legal acts have been carried out. A manifestation of the accounting system has been identified, which confers it the functions of socio-economic nature. It has been determined that information asymmetry and accounting system are interrelated, because accounting should satisfy the information needs of both the internal and the external users.

Keywords: accounting, legal and regulatory framework, information asymmetries, non-bank financial institutions, information needs, financial system.

Bibl.: 12.

Prokopenko Zhanna V. – PhD (Economics), Candidate on Doctor Degree of the Department of Accounting and Auditing, Zhytomyr State Technological University (103 Chudnivska Str., Zhytomyr, 10005, Ukraine)

E-mail: tanaspvl@gmail.com

Важливість вивчення нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку небанківських фінансових установ (НБФУ) полягає в тому, що на дану інформаційну систему покладаються ряд функцій, які характеризують його значення для розвитку економічної системи. Це обумовлює те, що держава зацікавлена у формуванні вимог до інформаційного продукту, який генеруються системою бухгалтерського обліку.

Проблемам діяльності небанківських фінансових установ займалися як вітчизняні: О. Д. Вовчак, О. О. Гаманькова, Т. В. Майорова, В. Ф. Колесніченко, О. М. Колодзів та ін., так і зарубіжні вчені: Р. О. Курманбеков, Ф. Мишкін, М. Г. Назрова та ін. Однак, віддаючи належне напрацюванням, слід зазначити, що питання сучасного стану нормативно-правового регулювання діяльності небанківських фінансових установ потребують дослідження.

З метою вивчення та оцінки сучасного стану нормативно-правового регулювання бухгалтерського

обліку діяльності небанківських фінансових установ визначимо напрями прояву бухгалтерського обліку, що дозволить оцінити напрями формування вимог держави до його організації та методології, дослідимо діяльність основних інституцій регулювання та проведемо групування та аналіз нормативно-правових актів, що дозволить встановити напрями їх реформування.

Значна увага держави, як регулятора економічної діяльності, спрямована на формування нормативно-правового забезпечення як діяльності небанківських фінансових установ, так і системи її облікового відображення. Така ситуація обумовлена тим, що бухгалтерський облік займає певне місце у формуванні економічної реальності, створюючи інформаційну модель внутрішніх та зовнішніх зв'язків небанківської фінансової установи, що дозволяє забезпечити певний рівень прозорості, безпеки, та соціально-економічної направленості ринку фінансових послуг. При вивченні

нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку діяльності небанківських фінансових установ розглянемо підходи до нього як до комплексної інформаційної системи.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНФОРМАЦІЙНА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ

Вітчизняна дослідниця Л. В. Гнилицька зазначає, що «в умовах необхідності посилення контролю за діяльністю вітчизняних суб'єктів господарювання виникає нагальна потреба модернізації системи забезпечення їх економічної безпеки, здатної управляти ризиками шахрайства всередині підприємства та зловживаннями з боку контрагентів. Стрижневим елементом такої модернізації повинно стати запровадження обліково-аналітичних технологій при забезпеченні інформаційних потреб економічної безпеки підприємства» [3, с. 15]. Зазначена теза досить чітко лягає в основу комплексних положень стратегічної діяльності Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Зокрема майже кожне стратегічне положення направлено на вдосконалення системи моніторингу нагляду та контролю за діяльністю небанківських фінансових установ для забезпечення відповідного рівня їх фінансово-економічної безпеки, стабільного ринку та посилення довіри до даних установ з боку потенційних інвесторів та клієнтів. Саме тому система бухгалтерського обліку загалом та її елементи зокрема підлягають регулюванню з боку державних органів.

КОМПЛЕКС СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ФУНКЦІЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ НА РІЗНИХ РІВНЯХ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

На систему бухгалтерського обліку покладаються ряд соціальних та економічних функцій, адже інформація, яка генерується нею, дає комплексне бачення господарських процесів на всіх рівнях економічних систем [2, с. 254].

Досить вдало прояв бухгалтерського обліку на різних рівнях економічних систем охарактеризував у своїй праці В. В. Нонік: «бухгалтерський облік проявляється на всіх рівнях економічних відносин та на кожному з них має свої особливості, зокрема: на рівні суб'єкта господарювання – направлений на забезпечення інформації для управління господарською діяльністю підприємства; на міжгосподарському рівні визначає інформаційний простір економічних відносин між суб'єктами господарювання (контрагенти, працівники та інші); на державному рівні – є основою формування статистичної інформації та макроекономічних показників розвитку держави; на рівні окремих ринків, зокрема фінансова звітність є основою формування поведінки учасників ринку цінних паперів; на глобальному рівні – бухгалтерський облік формує інформацію для управління транснаціональними корпораціями, а також його дані використовуються при формуванні статистичної інформації для міжнародних фінансово-економічних організацій» [4].

Таким чином, такий прояв системи бухгалтерського обліку наділяє її функціями соціально-економічного

характеру. Деякі вчені виокремлюють бухгалтерський облік через напрями застосування облікової інформації для прийняття рішень різного характеру. Так, погоджуємося з В. В. Євдокимовим, Д. О. Грицишеним, О. О. Грищенко, О. М. Баришніковою стосовно того, що «трансформація національних систем бухгалтерського обліку країн пострадянського простору не привела до створення ефективного механізму інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень економічного, соціального та екологічного розвитку підприємства. У цих умовах україн важливим є вирішення еколого- та соціально-орієнтованих проблем економіки та управління суб'єктів господарювання за допомогою нових наукових досліджень в бухгалтерському обліку з урахуванням сучасних вимог» [1, с. 54; 5, с. 5]. Зауважимо, що питання сталого розвитку є вкрай важливим для небанківських фінансових установ, адже їх розвиток повинен погоджуватися зі Стратегією сталого розвитку «Україна 2020», а отже, система нормативно-правового регулювання облікового відображення їх діяльності має відповідати основним запитам у забезпеченні гармонізації всіх цілей сталого розвитку: економічних, екологічних, соціальних.

Соціальний характер бухгалтерського обліку досліджено Л. В. Чижевською, яка зазначає: «Соціальна обумовленість бухгалтерського обліку передбачає виявлення істотних зв'язків між різними сферами суспільного життя: бухгалтерським обліком та економікою; бухгалтерським обліком і політикою; бухгалтерським обліком і морально-етичними цінностями; бухгалтерським обліком і освітою. Специфіка соціального аспекту бухгалтерського обліку передбачає вивчення соціального генезису даного явища, його місця в суспільстві. Таким чином, з'ясування соціального аспекту передбачає вивчення: 1) місця й ролі бухгалтерського обліку в соціальному житті суспільства; 2) соціальної функції бухгалтерського обліку; 3) механізму реалізації принципів бухгалтерського обліку у загальному соціальному контексті; 4) факторів, що впливають на процеси соціалізації бухгалтерської професії; 5) складу та взаємовідносин посадових і професійно-кваліфікаційних груп, їх місця в структурі підприємств; 6) впливу внутрішніх та зовнішніх користувачів бухгалтерської інформації на зміну його соціальної орієнтації» [6, с. 52–53]. Забезпечення зазначених автором позицій вивчення бухгалтерського обліку не може бути здійсненим без налагодження відповідної системи нормативно-правового забезпечення. Згенерована в системі бухгалтерського обліку інформація має бути направлена на врахування інтересів всіх зацікавлених сторін у діяльності небанківських фінансових установ, що дозволить підвищити довіру до них з боку населення як клієнтської бази. Це обумовлено значною соціальною значимістю окремих видів небанківських фінансових установ, зокрема недержавних пенсійних фондів та страхових компаній.

Суто економічну функціональну направленість розвитку бухгалтерського обліку визначає О. М. Петрук: «У багатьох сферах людської діяльності відбуваються принципові зміни, передусім – у сфері економіки. Це

пов'язано з формуванням загального світового ринку, що припускає ліквідацію перешкод для торгівлі всередині окремих співтовариств і надання можливості створення однакових умов для діяльності всіх компаній. Подальший прогрес у цій сфері вимагає розв'язання великого комплексу завдань, серед яких важливе місце посідають проблеми міжнародної уніфікації обліку та фінансової звітності. Остання повинна містити для зацікавлених груп користувачів корисну інформацію, яка має відповідати певним якісним характеристикам» [7, с. 23]. Так, учений визначає значення бухгалтерського обліку з позиції розвитку економічних відносин різних рівнів, зокрема міжнародного. Дослідження автора в цілому спрямоване на систему регулювання бухгалтерського обліку в напрямі уніфікації та стандартизації для забезпечення гармонізації національних систем бухгалтерського обліку різних країн. Незважаючи на те, що наукова праця автора вийшла друком понад 10 років, думка О. М. Петрука є цілком логічною та актуальною й в умовах сьогодення, коли Україна обрала напрям європейської інтеграції, яка передбачає інтеграцію ринків фінансових послуг, а отже, висуває до небанківських фінансових установ нові вимоги. Ці нові вимоги стосуються як об'єктів бухгалтерського обліку, так і його методів, зокрема фінансової звітності. Крім того, жорсткішими стали вимоги до корпоративного управління та суб'єктів організації та ведення бухгалтерського обліку.

Своєю чергою, Н. М. Бондаренко соціально-економічну направленість бухгалтерського обліку вбачає в його значенні в розподілі ресурсів: «Розвиток ринкової економіки, урізноманітнення фінансово-господарської діяльності та ускладнення внутрішньогосподарських та зовнішніх зв'язків зумовили кардинальне зростання потреб в інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень. Достатньо надійну та економічно обґрунтовану інформацію постачає бухгалтерський облік... Ефективна організація обліку сприяє оптимальному використанню ресурсів, мінімізує витрати виробництва» [8, с. 10]. Щодо діяльності небанківських фінансових установ, то бухгалтерський облік має забезпечити розподіл фінансових ресурсів.

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ БУХГАЛТЕРСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЧЕРЕЗ МІНІМІЗАЦІЮ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ

Інформаційна асиметрія та система бухгалтерського обліку є взаємопов'язаними, адже бухгалтерський облік має задовольнити інформаційні потреби різного кола внутрішніх та зовнішніх користувачів. Є. І. Зуга, вивчаючи парадигми розвитку бухгалтерського обліку, значну увагу приділила вивченню інформаційних запитів користувачів, на основі чого зазначила, що «характеристика складу та інтересів груп користувачів бухгалтерської звітності показує, що інтереси користувачів облікової інформації різносторонні, відмінні один від одного, не рідко й протилежні. Ці інтереси визначають інформаційні потреби користувачів облікових даних. Сучасна методологія бухгалтерського обліку не пропонує способів задоволення інформаційних потреб

одночасно всіх груп користувачів звітності в рівному ступені шляхом побудови єдиного комплексу фінансових моделей фірми. Однією з базових протиріч виступає конфлікт задач надання даних про платоспроможність й рентабельність господарюючих суб'єктів, які характеризують теоріями статистичного та динамічного балансу» [9, с. 14].

Своєю чергою, вітчизняна дослідниця Т. В. Бочуля з даного приводу вказує, що «сучасні інформаційні запити користувачів ставлять непросту задачу для інформаційних систем – зростаючі очікування від оперування відомостями, релевантними для управління, що зумовлює необхідність формування інформаційної бази, яка максимально повно відобразить реальний стан справ у діяльності підприємства, результати бізнесу та перспективні можливості зростання, не втрачаючи вірогідності економічних показників. На даний час завдяки розвитку теорії та методології бухгалтерського обліку налагоджено формування ефективного обліково-аналітичного забезпечення запитів різних груп користувачів, збалансовано їх інтереси щодо умов, чинників і засобів провадження діяльності підприємства» [10, с. 14].

Інформаційна асиметрія в економічних відносинах та значення бухгалтерського обліку в її подоланні вперше у вітчизняній науці були вивчені Д. О. Грицишеним у кандидатській дисертації (2010 р.) при вивченні ісламської моделі бухгалтерського обліку та В. В. Євдокимовим у докторській дисертації (2011 р.) при розробці концепції інтегрованої системи бухгалтерського обліку як складової управління економічною безпекою суб'єктів господарювання. Досить цікавою є позиція авторів, яка висвітлена в колективній монографії (2012 р.) В. В. Євдокимова, С. Ф. Легенчука та Д. О. Грицишена: «Інформаційна асиметрія є однією з властивостей бухгалтерського обліку багатьох країн світу, адже він націлений лише на потреби фондових бірж та банківських установ, задовольняючи таким чином лише потреби власників, інвесторів та кредиторів. Така ситуація знижує інформованість інших зацікавлених осіб про господарську діяльність підприємств, що, своєю чергою, призводить до низки соціально-економічних проблем та майнової дискримінації в суспільстві. Інформаційну асиметрію крізь призму майнового інтересу можна прослідкувати шляхом аналізу особливостей прояву домінування запитів користувачів у різних моделях бухгалтерського обліку» [11, с. 281].

Особливості уникнення інформаційної асиметрії О. Ю. Итигілова вбачає в підвищенні якості інформації, що генерується системою бухгалтерського обліку. «Якість бухгалтерської інформації розуміється як суцільно об'єктивне поняття з точки зору встановлених вимог до процесу її формування та стандартизації якісних характеристик. Однак, з точки зору її користувачів, якість інформації розглядається як суб'єктивне поняття, адже кожен користувач бухгалтерської фінансової інформації складає власну думку про її якість. Момент збігання об'єктивної та суб'єктивної категорій якості в бухгалтерському обліку існує і проявляється в критеріях якості «продукту» системи бухгалтерського обліку – бухгал-

терської фінансової інформації. Якість бухгалтерської фінансової інформації являє ступінь відповідності фактичних характеристик бухгалтерської фінансової інформації вимогам до її якості, які включають як обов'язкові вимоги до якості, встановлені державними органами та професійним співтовариством, так і потребами і очікуваннями користувачів» [12, с. 13].

ВИСНОВКИ

Таким чином, у сучасних умовах господарювання господарська діяльність небанківських фінансових установ знаходиться під пильним наглядом держави як регулятора економічних відносин, а отже, система нормативно-правового регулювання має забезпечити виконання всіх вищезазначених положень про яву бухгалтерського обліку. Перспективою подальших досліджень є вивчення специфіки сучасного стану нормативно-правового регулювання з позиції встановлення вимог до організації та методики системи бухгалтерського обліку в розрізі її елементів: об'єктів та методів облікового відображення. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Євдокимов В. В.** Адаптивна модель інтегрованої системи бухгалтерського обліку: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. 516 с.
2. **Кузнецова Л. Н.** Развитие бухгалтерского учета на основе бенчмаркинга: теория, методология, практика: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.12. Ростов-на-Дону, 2015. 480 с.
3. **Гнилицька Л. В.** Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: монографія. Київ: КНЕУ, 2012. 305 с.
4. **Нонік В. В.** Суспільна значимість бухгалтерського обліку як об'єкта правового регулювання. *Ефективна економіка*. 2016. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5033>
5. **Євдокимов В. В., Грицишен Д. О., Грищенко О. О., Барішнікова О. М.** Міжнародні моделі регулювання звітності сталого розвитку: аналіз сучасного стану: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2013. 192 с.
6. **Чижевська Л. В.** Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2007. 528 с.
7. **Петрук О. М.** Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2005. 420 с.
8. **Бондаренко Н. М.** Теоретичні основи організації обліку на підприємстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 4. С. 10–14.
9. **Зуга Е. И.** Парадигмы бухгалтерского учета и развитие его теории: автореф. ... канд. экон. наук: 08.00.12. Санкт-Петербург, 2012. 20 с.
10. **Бочуля Т. В.** Інноваційний розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством: монографія. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2015. 404 с.
11. **Євдокимов В. В., Легенчук С. Ф., Грицишен Д. О.** Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації: ісламська модель: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2012. 420 с.
12. **Итыгилова Е. Ю.** Институциональное и методологическое обоснование качества бухгалтерского учета и аудита: автореф. ... д-ра экон. наук: 08.00.12. М., 2015. 39 с.

REFERENCES

Bondarenko, N. M. "Teoretychni osnovy orhanizatsii obliku na pidpriemstvi" [Theoretical bases of the organization of ac-

counting in the enterprise. Scientific Bulletin of Kherson state University]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, no. 4 (2014): 10-14.

Bochulia, T. V. *Innovatsiyni rozvytok oblikovo-analitychnoho zabezpechennia upravlinnia pidpriemstvom* [Innovative development of accounting and analytical support enterprise management]. Kharkiv: INZHEK, 2015.

Chyzhevska, L. V. *Bukhhalterskyi oblik yak profesiina diialnist: teoriia, orhanizatsiia, prohnoz rozvytku* [Accounting as a professional activity: theory, organization, development forecast]. Zhytomyr: ZhDTU, 2007.

Hnylytska, L. V. *Oblikovo-analitychne zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [Accounting and analytical support economic security enterprises]. Kyiv: KNEU, 2012.

Itygiлова, E. Yu. "Institutsionalnoye i metodologicheskoye obosnovaniye kachestva bukhgalterskogo ucheta i audita" [Institutional and methodological substantiation of the quality of accounting and auditing]. *Avtoref. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.12*, 2015.

Kuznetsova, L. N. "Razvitiye bukhgalterskogo ucheta na osnovе benchmarkinga: teoriya, metodologiya, praktika" [Development of accounting on the basis of benchmarking: theory, methodology, practice]. *Dis. ... d-ra ekon. nauk: 08.00.12*, 2015.

Nonik, V. V. "Suspilna znachymist bukhgalterskoho obliku yak obiekta pravovoho rehuliuвання" [The social significance of accounting as an object of legal regulation]. *Efektivna ekonomika*. <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5033>

Petruk, O. M. *Harmonizatsiia natsionalnykh system bukhgalterskoho obliku* [Harmonization of national accounting systems]. Zhytomyr: ZhDTU, 2005.

Yevdokymov, V. V. *Adaptyvna model intehrovanoi systemy bukhgalterskoho obliku* [Adaptive model integrated accounting system]. Zhytomyr: ZhDTU, 2010.

Yevdokymov, V. V., Lehenchuk, S. F., and Hrytsyshen, D. O. *Rozvytok bukhgalterskoho obliku v umovakh hlobalizatsii: islamska model* [Development of accounting in the context of globalization: an Islamic model]. Zhytomyr: ZhDTU, 2012.

Yevdokymov, V. V. et al. *Mizhnarodni modeli rehuliuвання zvitnosti staloho rozvytku: analiz suchasnoho stanu* [The international model for regulatory reporting for sustainable development: analysis of the current state]. Zhytomyr: ZhDTU, 2013.

Zuga, E. I. "Paradigmy bukhgalterskogo ucheta i razvitiye yego teorii" [Paradigms of accounting and the development of his theory]. *Avtoref. ... kand. ekon. nauk: 08.00.12*, 2012.